

Индекс Берон: първият български измерител за въздействие на научни издания

N. Patonov^{#1}

[#]European Polytechnical University
Pernik, Bulgaria

¹patonec@mail.bg

Abstract. Настоящият доклад представя концепцията за първия български измерител на въздействието на научни издания от типа “impact factor”. Описани са условията от действителността, които предпоставят неговата поява, както и водещата идея, която е залегнала в основата на неговата спецификация. Така той поставя акцент върху ефективността при публикационната дейност. Естествено, посочени са и ограниченията на индекса, както и насоките за бъдещи подобрения и доразвития.

Keywords: импакт фактор; измерител на въздействие на научни издания; научни издания; публикационна дейност.

В последните години създаването на научна публикация не е сред трудните дейности. Техническият прогрес, интернет и електронизацията на публикационната дейност допринесоха за многократно съкращаване на разходите за реализация на последната. Резултатът: всекидневната поява на нови научни списания, сборници, годишници, колективни монографии и т.н. Тези нови издания се радват на редакционни колегии, рецензенти, автори, отворен достъп на съдържанието им, изтегляния на статиите им през интернет. Тъй като нови научни издания се появяват с по-бързи темпове от научна продукция, която да бъде публикувана в тях, наблюдава се една засилена конкуренция между изданията за привличане на автори. Изданията ползват множество маркетингови подходи, често непристойни за научно издание като повтарящи се покани за публикуване от типа „досадна поща“ (spam). Нелоялните и подвеждащите похвати за „измъкване“ на такса за публикуване също не са рядкост.

В тази конкурентна среда естествено сериозните издания, с традиции, история и авторитет, се стремят да бъдат разпознавани като такива и съответно да бъдат различавани от изданията „ниска категория“ (junk) в стремежа си да привличат за публикуване качествена научна продукция. Ето защо прибегват до индексации в бази за научни издания, които налагат определени технически и качествени стандарти за изданията в тях. Те, а и не само те, измерват и оповестяват показатели за въздействие (т. нар. impact factor) и показатели за цитируемост (т. нар. citation factor) на всяко едно издание. Измерени на единна основа тези показатели помагат на авторите да разпознаят „по-силните“ издания, т. е. изданията, в които тяхната продукция ще достигне до по-широк кръг читатели и (вероятно) ще бъде цитирана тяхна публикация. Те ориентират също и читателите за качеството и тежестта на публикувания

научен труд на страниците на съответното издание. Има зависимост, според която по-рядко ще се срещнат сериозни научни открития на страниците на издания от нисък клас, а и да бъдат открити – по-малка е вероятността да бъдат взети под внимание при вземането на сериозни управленски решения било то в публичния, било то в частния сектор.

Показателите за въздействие имат различна методика на изчисляване и съответно поставят акцент върху различен аспект на разпознаваемостта и възприемането на изданието сред научната общност. Едни поставят акцент върху броя на годините на издаване на списанието, други – върху броя на публикуваните автори, трети – броя на публикуваните трудове. Съществуват и силно усложнени индекси на въздействие, които вземат предвид множество фактори, като наличие на редакционна колегия, състав на редакционната колегия, индексации в бази за научни издания, вид на базите, езици, на които се приемат статии за публикуване, състав на авторите и др. Всеки от тези показатели претендира за по-голяма прецизност от останалите и съответно за по-голяма надеждност на оценките, направени с използването на неговите стойности. Така се създават условия за конкуренция между самите показатели за въздействие.

Въпреки претенцията им за универсалност и международна приложимост, голяма част от показателите за въздействие поставят акцент върху аспекти от научното издание, които се ценят на националните им „пазари“ на научна продукция или в най-добрия случай на регионалните „пазари“. За съжаление, все още не е създаден, или ако е създаден не е в широка употреба чисто български показател за въздействие на научно издание. Ето защо, настоящият доклад ще представи концепцията за български измерител с работно наименование „Индекс Берон“.

Индексът е специфициран така, че да измерва ефективността на научното издание, която е в права връзка с въздействието на последното сред научната общност. Така формулата на индекса изглежда по следния начин:

$$IB = \left(\frac{A * \left(\frac{EA}{IA} \right) * \left(\frac{FA}{DA} \right)}{Volumes} \right) * Indexing$$

където IB е стойността на Индекс Берон на научното издание за съответната година, A е отбелязан броят на

авторите, публикували трудове в изданието през съответната година, с *EA* е отбелязан броят на авторите, които са външни за институцията, която издава научното издание, с *IA* е отбелязан броят на авторите, които са вътрешни за институцията, която издава научното издание, с *FA* – броят на чуждестранните автори, чийто трудове са публикувани в изданието, с *DA* – броят на „националните“ автори. С *Volumes* е броят на публикуваните броеве или томове на изданието за съответната година. *Indexing* представя броя на базите, в които изданието е индексирани.

Видно от формулата е, че индексът дава индикация за разпознаваемостта на изданието и способността му да привлича автори, които са външни за институцията, която е натоварена с издаването на въпросното списание, на което се мери въздействието. Нещо повече, той дава не само индикация за разпознаваемостта на списанието в рамките на дадена страна, но и извън граница. Естествено е, че издания с преобладаващи външни автори ще имат по-високи стойности на индекса в сравнение с други издания, които са тясно школки, т.е. такива, в които си публикуват представителите на преподавателския състав на даден университет. За съжаление такъв род издания, смятани за научни, доминират твърде за дълги периоди от академичната история на страната ни. Естествено е, че издания, които са привлекли повече чуждестранни автори, ще имат по-високи стойности на индекса в сравнение с други, които не са направили това.

За да се измери ефективността, броят на авторите е в обратна зависимост с броя на томове на изданието, публикувани през годината. Обикновено броят на томове кореспондира с тежестта на изданието. В едната крайност са годишниците, а в другата – месечните научно-популярни списания, или по-нататък – ежедневниците. При равни други условия, по-голяма тежест би имало едно издание, ако в по-малко броеве за година съумее да привлече и публикува по-голям брой автори.

Базите за индексация на изданието са безспорен инструмент за повишаване на неговата разпознаваемост и цитируемост. Ето защо е налице права връзка между показателя за ефективност, изчислен като отношение на броя автори със съответните корекции и броя томове, публикувани през годината, и броя на базите, в които е индексирани изданието.

Индексът, изчислен по горната формула, има и известни ограничения. Той например не отчита състава на редакционната колегия. Не отчита също съотношението на приетите за публикуване научни трудове от общия брой предложени за публикуване ръкописи. Не отчита и вида и тежестта на базите за индексирани, като предполага равнопоставеност между бази, като *Web of Science* и *Scopus*, от една страна, и *EconLit*, *RePEc*, от друга.

Голяма част от тези недостатъци биха могли да бъдат преодоленни, като се има предвид, че индексът е предназначен за издания, които имат претенции за научност и качество, и съответно прилагат системата за научна рецензия на предложените за публикуване ръкописи. Повечето от тези списания се стремят към

индексация в големите бази, които налагат строги научни и технически стандарти към публикуваната продукция. Последните са една добра практика, която се възприема широко в публикационната дейност.

Концепцията за индекса е една основа, върху която може да се извършва надграждане за преодоляване на слабости и повишаване на прецизността и надеждността на оценките и сравненията, извършвани на тяхна база. Следващата стъпка е комерсиализация на индекса и присъждането му на колкото се може по-голям брой научни издания – преди всичко български. Той е също подходящ и за чуждестранни издания, но амбицията на автора е Индекс Берон да бъде преди всичко български индекс.